

A SZÁSZ GYŰJTEMÉNY

Szász kötény, felirata: Susanna Dengel 1930

Az erdélyi szászok a 13. századtól kezdődően magas színvonalú kézművességet és ipart, példamutatóan önszerveződő társadalmat építettek ki Dél-Erdélyben. Nyugatra történő 20. századi menekülésükkel, illetve a Ceaușescu-diktatúra által szorgalmazott kitelepítésükkel a multietnikus Erdély egy munkaközpontú, protestáns elveket és értékeket valló, európai színvonalú kultúrát képviselő közösséggel vált szegényebbé. Építészeti örökségük elhagyott falvaikban napjainkban érdemtelen sorsra jutott, hagyományaikat, tárgyi hagyatékukat jó esetben múzeumok gondozzák.

Múzeumunk szász gyűjteménye Pozsony Ferenc 1970–80-as évekbeli terepkutatásainak tárgyi eredményét öleli fel. A Brassó, Szeben, Segesvár, Kőhalom, Beszterce környéki településeken végzett gyűjtőmunka hozadékaként a látogatók hagyományos 19–20. század eleji ünnepi viseleteket, lakástextíliákat, bútorokat és kerámiatárgyakat tekinthetnek meg. Ezek segítségével időszakos kiállításaink során be tudjuk mutatni az eltűnt erdélyi szász kultúra egy-egy szegmensét, a szász életmód változását a 19–20. századok fordulóján.

FESTETT LÁDÁK

Egykori szász szomszédaink lakberendezését a 16–17. században a reneszánsz határozta meg, amikor a festett bútorkultúra teret hódított otthonaikban. A gyűjteményünkbe került festett ládák jóval később, a 19. század második felében és a 20. század elején készültek, ekkor már nagyjából egységesnek mondható, a biedermeierre emlékeztető, naturalista kompozícióból álló díszítményt alkalmaztak a ládák teljes egészében festett elülső felületén.

*Szász gyerekek viseletben.
Sellenberk, 20. század eleje*

Szász irattartó ládika

Franz Boltesch bútorasztalos háromnyelvű címkéje a láda belső felén

A szász bútorasztalosok korábban céhes szervezetben, később hivatásos iparosként készítették eladásra szánt portékáikat, melyeket vásárok alkalmával vagy éppen saját bemutató üzletükben lehetett megvásárolni. A fenyőfából készült irattartó ládikák és a ruhásládák többféle méretben és kivitelben voltak kaphatóak, a gyűjteményben látható darabokat valamennyi esetben színpompás festéssel tették dekoratívabbá.

A sötétzöld vagy fekete alapszínre festett előlap központi részét két függőlegesen csüngő zsinórszerű fonattal vagy bojtal határolták le, a közöttük lévő kazettát pedig felső szélén széthúzott függönyre emlékeztető díszítéssel látták el, az alá került a fő díszítmény, mely egy központi virágkoszorúból és egyéb gazdag virágkompozícióból állt. A ládák teteje két sarokkal volt az alsó részhez illesztve, melyet az elülső részen kulccsal zártak le.

A ládák némelyikének belső részén a készítő mester kézjegye vagy többnyelvű címkéje látható, melyen az együttélés jegyében német, magyar és román nyelven is megjelenítették a készítő nevét, foglalkozását és a műhely címét, valamint a vásárló nevét.

Brassói szász hozományos láda

SZŐTTESEK, VARROTTASOK, VISELETEK

Szász textilgyűjteményünk néhány szép zászlót és lakásdíszítő darabot, terítőket, falvédőket ölel magába. Mivel ez a tárgycsoport jellemzően dekorációs célokat szolgált, mind anyagukat, mind kivitelezésüket tekintve a legjobb minőségűek. A korábbi évszázadok geometrikus díszítményű textíliáit a 19. század végére a szabad rajzolatú varrottasok vették át. A feliratokat aprólékos hímzéssel vitték rá az alapanyagra, a feliratokat legtöbbször fém- vagy selyemszállal készítették el. A zászlók jelszavai vagy áldáskérő feliratozása mellett a település, illetve a tulajdonos neve és a készítés évszáma is megtalálható a legtöbb darabon.

Az erdélyi szászok viselete középkori és reneszánsz elemeket is megőrzött. Női viseletgyűjteményünk legszebb darabjai közt néhány bársonyból készült főkötőt, pamutcsipkével díszített, fehér pamutos vászomból készült, hímzett női kötényt (az egyik felirata: *Susanna Dengel 1930*), oldalt és vállon záródó mellényt, pártapántlikákat foglal magába. Viseletkiegészítő darabként egy bőrből készült kis erszényt említhetünk. A férfiviselet darabjai közt nyakravalók és ingek találhatók. Különleges értéket képvisel egy sötétkék színű, elülső részén és kézelőjén nagyméretű fém kapcsokkal gombolható, zsinórozással és bársony rátétekkel díszített presbiteri kabát, valamint egy M. M. monogramos, 1894-es évszámot viselő, báránybőrrel készült hímzett férfibunda.

Selyemből készült csokor

Szász bundakabát 1894-es évszámmal

Hímzett női mellény

Bőrből készült női erszény

Presbiteri posztókabát

KÁLYHACSEMPÉK ÉS KERÁMIATÁRGYAK

Zabolán összegyűlt egy viszonylag kisméretű példányokból álló olyan csempecsoport, melyet sok szál fűz a barcasági magyar és szász csempékhez. A 19. század közepén és végén készült szász hatású barcaújfalusi példányok mellett néhány 18–19. századi zöldmázos csempe brassói szász vagy homoróddaróci csempekészítő központra utal. Díszítményük jellegzetességei között említhetjük a tulipán-, a szív-, a szegfű-, a lándzsamotívumok jelenlétét, melyek szimmetrikusan vagy arányosan töltik ki a darab felületét. Az egyik ilyen mives, finom kompozíciójú csempének a variánsa fehér alapon kék mintával készült. A szász mintakincset és formai megoldásokat tükröző brassói, homoróddaróci, barcaújfalusi, alvinci és nagyalmási csempéink közül több példányt – felterjesztésünkre – műkincs kategóriába sorolt be a kulturális minisztérium illetékes szakbizottsága.

*Homoróddaróci kályhacsempe
(18–19. század)*

Brassói és barcasági szász hatású kályhacsempék (18–19. század)

18. századi ónfedeles habán bokály

Díztányér, felirata: Gott schütze dich.

A szász és habán kerámia rokonsága miatt ebben a gyűjteményben említjük meg a 18. századi, egyszínű, zöld mázazású, ónfedeles habán bokályt. Itt tartjuk számon a kakasmotívummal és német nyelvű felirattal, áldással (*Gott schütze dich.* – Isten áldjon meg) díszített színes falitányérokat is. Használati kerámiánk szép darabja a szintén zöldmázos, füles, húzott szájú vizesedény, melynek díszítményeként a hasi oldalon világoszöld szívben az *M. Drotheff* név olvasható.

Kerámiaedény, M. Drotheff felirattal

